

ללא תביעות ומתוך יחס מסויג כלפי עצמו וכלפי הסובב אותו.

סיפוריו של ג'. אוארבך מעידים על כשרון ביטוי ועל יכולת הסתכלות. יתכן שיש בכוחו להרים גם משא כבד של רומאן, של יצירה מקפת. ההיסוס המתגלה ביחסו לעולם החיצוני, ההתלבטות בינו לבין עצמו תורמים תרומה של עדינות לארבעת הסיפורים. אולם בהם צפון גם המכשול להסתערות אמיצה יותר, מתוך מגמת כיבוש, של המספר על המוטיבים שבהם הוא נאחז. דומה שגם המלחמה וגם השלום, הים, הנוף הקיבוצי והנכר יש בהם כדי להעניק לאוארבך בסיס רחב יותר ליצירה.

ארבעת סיפוריו הם ביטוי מגובש ומבוגר לחוויות ולעלילות. אך דווקא אלה מעידים, כי המחבר עשוי להצליח גם אם יבקש ליצירתו מצע מקיף יותר.

הלל ברזל

חיי יאנוש קורצ'אק

מאת האנה מורדקוביטש-אולצ'אקובה, תרגם מפולנית: צבי ארד, הביא לבית-הדפוס: זרובבל גלדע, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשכ"א.

פרקים, לתקופות — ובכל תקופה שבע שנים. מדוע נהג כך? מדוע לא חילקם כמקובל — הרי תשובתו היא תמהונית במקצת אך מלאה הומור, אותו הומור דק, כואב, שאנו מוצאים אותו בחלק גדול מכתביו: משום השביעיה של הצור ענים, משום שבשבוש מצויים שבעה ימים...

הפרקים המעניינים, המאלפים ביותר בספר זה הם דווקא אלה הנוגעים בשנות ילדותו ונעורו — ושוב, בהסתמך על יומניו, מוכן, יקשה להשיג וותם עם פרקי-חיי ההירואיים על סף זיקנתו, על סף לכתו, פרקי-חיים סעורים, חסרי-מוצא, עם הידע הברור שהוא וילדיו וסטיפה הטובה הולכים ללא-שוב. אלא שדווקא בקריאה על ימות נעוריו, על חוויותיו הצעירות, אנו מוצאים יותר מהיקש אחד, יותר מהשוואה אחת לגבי הבגרות, העתיד. אם נשווה את יומניו מימי נעורו עם אותם דברים אחרונים שכתב, נמצא שלא רק האווירה בלבד לא נשתנתה, אלא אפילו המלים, ההרגשה.

ואנו הלוא יודעים כמה פעמים חזר קורצ'אק ואמר: „הו, לו הייתי חוזר ונעשה קסן!...! והת-כוון לומר בכך, שאו היה יודע כיצד יש להתייחס ל„אותם ילדים שמלזלים בהם“. גם ה„אידיאלר גיה“ לא נשתנתה בהרבה. היא רק העמיקה — והחלומות שוב לא היו אותם חלומות. בילדותו, כבכל ילדות סעורה, חוויתית, עשירה — רצה

הגיבור, שהים מפריד בינו ובין ביתו, נתון לגעגועים, להלכי נפש.

ראיית המציאות בראי הנפש עשויה להכניס כמובן יסודות רעיוניים, סממנים של השקפת עולם לתוך גופי הדברים המסופרים.

אכן, אין המחבר מסתיר השקפותיו, אך הוא מספר אניני-דעה, שאינו כופה על הזולת את גישותיו הרוחניות. יתר על כן, סימני השאלה, הלבטים הפנימיים, יחס של סובלנות ואורך רוח כלפי הסביבה בכללותה מעניקים לעמדותיו הרוחניות של המחבר מידה רבה של תום, של חוסר תוקפנות. אפילו תובעת המלחמה את שלה וימי השלום את המעשה, מצטמצם המספר בגבולות הדברים חסרי היומרה. אפשר וזו הסיבה המכרעת לאווירה האינטימית המתפתחת בין הקורא ובין סיפוריו של אוארבך. המחבר מציג את עולמו הפנימי וכמה מאירועיו

קשה להקיף ברשימה אחת. קטנה יחסית, את כל הכתוב בספר זה, המקפל בתוכו חיים שלמים של איש מופלא אך „בלתי-שלם“, מתלבט, חי, תוסס, נדא, מצפה, מקווה. ולא רק משום שהספר הזה הוא מצוי, בתכנון כבאווירתו, ויש רק רצון לומר: קראו אותו! ולא רק משום שבספר יש הרבה יותר מאשר בתחום הקריאה והעיון הרגילים — אלא בעיקר בשל גיוונו, בשל הדברים הרבים שיש לנו ללמוד ממנו על עצמנו.

מחברת הספר, סופרת פולנית ממשפחה יהודית, הכירה את קורצ'אק מבית אביה, שהיה המורה של כתביו משנת 1911 ועד לפלישת הגרמנים לפולין. ספרה נדפס בפולנית וזכה לכמה מהדורות, ובכל מהדורה הוסיפה לו פרטים חדשים והארות חדשות — שכולם ניתנו בתרגום העברי.

דומה, יותר מכל מה שידוע לה, מסתמכת המחברת על האמת העיקרית, האמת לאמיתה — הלוא הם יומניו של ה„דוקטור“ מתקופות חייו השונות, ביחוד מיומנו האחרון ומקטעי האוטוביוגרף ראפיה שלו שנכתבו בשנת 1942 הארוכה, בבית היתומים ברחוב שליסקה, בטרם נשלחה האוכר לוסיה היהודית למחנות-המוות והוא 200 „ילדיו“ עמה.

קורצ'אק, בניגוד למקובל, נהג באוטוביוגרף ראפיה זו, שלא נשלמה, לחלק את חייו לפרקים

צ'אק על עצמו שנעדר הוא את „הקשר הקרוב לחיים“ שהיו זורמים לידו, שקבע את „ריחוקו מעניני הציבור האנושי“ וגילה את „עובדת היותו מיותר“. אולם יותר מבכל שעה אחרת הכחיש את האמת שבהלכי־רוח נדכאים אלה דווקא בתקופת נעוריו המהפכניים ומלאי הלהט.

הפרק האחרון בספר מוקדש לתקופת־חייו האחרונה של המחנך הדגול. והוא מספר לא רק על אומץ־לבו, אלא, בעיקרו, על אי־הרפייתו ממה שנראה לו כמקודש בעניני חינוך, בבעיות האדם, הילד, ונוספו לספר זה פרקים אחדים מעניינים לא פחות מאת אנשים ישראלים, מחנכים ומורים שנפגשו עמו בארץ ובהוציא־לארץ והם מספרים עליו ועל הפגישה עמו ברטט־שלי־אמת.

לא תהיה זו הגזמה אם אומר, שכל מחנך חייב לקרוא, לעיין ולחזור ולקרוא בספר זה, ככתבי קורצ'אק עצמם.

משה בן־שואל

ל„הזדהות“, ביחוד עם דמויות ספרותיות. מבין אלה קסמה לו במיוחד דמותו של קמיצ'ין מגיבורי „באש ובחרב“ של סנקיץ. אך הוא רצה גם להיות שחקן, משורר, מצביא, סיי־חוקר, עורך־דין... ובהיותו בנימנסיה חולם הוא על לימוד שפות רבות, תיור בעולם. הוא רוצה להועיל לעולם, להנחיל כבוד לבני־האדם. וכלום בבגרותו, ב„הזדקנותו“ (שהרי הוא לא „הזדקן“ מעולם, למרות שהגה בויקנה לא־מעט ולמרות שכתב לא אחת על הויקנה והבדידות) לא הצטרפו חלומותיו למ־עין מקשה אחת? כלום לא היה „הדוקטור“ שחקן, או משורר, או מצביא וכלום לא הועיל לעולם „הקטן שלו“ ולעולם הפדוגי שלנו?

כאמור: ה„אידיאולוגיה“ לא השתנתה — אותה הוא ניסח עוד בהיותו תלמיד בכבוד־ראש תמים: „המשטר הקאפיטאליסטי חייב ליפול, אלא שאינני יודע כיצד...“. ובבחרותו, ברגעי יאוש אמר קור־

משנת הזוהר

גופי מאמרי הזוהר, מסודרים לפי העניינים ומתורגמים עברית, בצירוף ביאורים, מבואות וחילופי נוסחאות (כרך שני) מאת ישעיהו תשבי, מוסד ביאליק, ירושלים, תשכ״א.

כה על הזוהר מאז פירסומו על ידי ר' משה די־ליאון. מהם שהקדימו את זמן חיבורו עד לת־קופת התנאים, מהם שמצאו בו גם חלקים קדומים וגם חלקים מאוחרים ומהם שהוקיעו את די־ליאון כווייפן, שתלה את עצמו באילן גדול כר' שמעון בר־יוחאי. מחברנו קיבל את דעתו של גרשון שלום, שסבר תחילה כי ה„זוהר“ הוא יצירה קדומה, ואולם לאחר שהשווה את החומר הלשוני והרעיוני שבו, עם זה המצוי בכתבי ר' משה די־ליאון ועם הדעות והרעיונות שהתהלכו בימיו, קבע בוודאות, שמחבר ספר הזוהר הוא ר' משה די־ליאון עצמו.

במבואו הגדול והמקיף לספרו, מרצה המחבר על מבנה ה„זוהר“ וצורתו הספרותית, עומד על פרשת פרסומו והשפעתו, סוקר את תולדות חקר הספר וכל אשר מסביב לו. בעל ההקדמה ברטוח, שבירורו הרחב הזה „תרם את חלקו להיסולו של ויכוח־סרק (על קדמותו של ספר הזוהר), המבקש לבטל בכוחן של השערות את פרי עמלה של החקירה הנאמנה שאין לפניו משוא פנים“. ואולם אין זה „ויכוח־סרק“, אלא ויכוח נוקב עד השיתין על טיבו של ספר, התופס עד היום, לאחר התנ״ך והתלמוד, את המקום השלישי בהיכל ספרותנו. ויכוח זה לא נסתיים, כמוכן, אלא הוא נמשך והולך. והדעות יש שהן שקולות ויש שהן

אין לך ספר בספרותנו, לאחר התלמוד, שכה הרבו להעתיקו ולהדפיסו, ללמוד ולהתעמק בו, לבארו ולפרשו ולהתווכח עליו, לחלוק ולהגן עליו, כמו ספר הזוהר. עד עתה הוא הופיע בששים ושבע מהדורות, ניתרגם לרומית וצרפתית ואנגלית וגרמנית והועתק מארמית לעברית על ידי ברכיאל (בן דורו של ר' חיים ויטאל, ורק חלק ממנו הופיע בדפוס) ור' יהודה רוזנברג (שתרגומו אינו מילולי אלא תוכני והוא דולג על המקומות הסתומים) ועל ידי הרב יהודה ליב אשלג, שתרגומו הוא השלם והמדויק היפה ביותר, ומצורפים אליו גם פירוש מאיר עיניים ומבוא מחכים. ר' הלל צייטלין הספיק לפרסם ב„מצודה“ רק את תרגום ההקדמה לספר הזוהר.

בעריכת הכרך הראשון של ספרנו, וכן בתרגומו מארמית לעברית, השתתף פ. לחובר ז״ל, שהיה כידוע ביחד עם ד״ר ש. א. הורודצקי ז״ל, מיוזמי ההוצאה הזאת.

בספרנו פורקה המסגרת המקורית של הזוהר, המרוכז מסביב למקרא, והובעו בו קטעים נבחרים לפי סדר הנושאים הנדונים בזוהר. הללו מדגימים ומשקפים את היהדות הקדומה באגדה ובפילוסופיה ובקבלה שלפני הזוהר, ועל רקע התפתחות הרעיונות הזוהרים והשפעתם בספרות הקבלה והמוסר. עשרות פירושים ומאות מחקרים נכתבו עד